

Article Type / Makale Türü
Derleme Makalesi - Review
Article

Application Date / Başvuru Tarihi
09.04.2023 / 04.09.2023

Admission Date / Yayına Kabul Tarihi
12.28.2023 / 28.12.2023

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TERÖRİZMLE MÜCADELEDE ORTAK POLİTİKA OLUŞTURMA ÇABALARI

EUROPEAN UNION'S EFFORTS TO ESTABLISH A COMMON POLICY IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM

Muharrem GÜRKAYNAK¹, Osman KAYA²

ÖZ: Avrupa Birliği ülkeleri, geçmişten günümüze farklı türde terör eylemlerini sıklıkla tecrübe etmişlerdir. Ancak terörizmle mücadelenin Avrupa Birliği için kolektif bir güvenlik meselesine dönüşmesi, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye düzenlenen terör saldırıları sonrası mümkün olmuştur. 2004'te Madrid'i ve 2005'te Londra'yı hedef alan bombalı terör eylemleri, AB'nin terörizm ile mücadele kapsamında Birlik için ortak politikalar üretme çabasının artmasına neden olmuş, bu süreçte pek çok belge yayınlamış ve değişen terörizm olgusu karşısında Avrupa Birliği, kendi değişim ve gelişimini sürekli hale getirmiştir. Avrupa Birliği'nin terörizmle mücadele strateji formülasyonunun anlaşılması, yayınlanan belgelerin birlikte değerlendirilmesi ile daha sağlıklı olacaktır. Bu zaviyede, mevcut çalışmada Avrupa Birliği'nin terörizmle mücadele alanlarını da kapsayan güvenli bir Avrupa yaratmak için benimsediği öne çıkan politika, strateji, mekanizma ve planlara yer verilmiştir. Çalışma, Avrupa Birliği'nin terörizmle mücadele çabalarını akademik çerçevede bütüncül bir bakış açısı ile ortaya koymayı amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler : Terörizmle Mücadele, Europol, Eurojust, Trevi, Avrupa Güvenlik Stratejisi, ODGP

ABSTRACT: The European Union member states have recurrently encountered diverse manifestations of terrorism from historical periods to the present. Nevertheless, the pivotal shift in the European Union's approach to counterterrorism as a collective security concern transpired in the aftermath of the September 11, 2001 terrorist attacks against the United States. Subsequent to the terrorist acts involving bombings directed at Madrid in 2004 and London in 2005, the European Union's commitment to devising cohesive policies to combat terrorism intensified. This catalyzed the publication of numerous documents, facilitating the European Union's adaptability and evolution in response to the evolving landscape of terrorism. The comprehension of the European Union's counterterrorism strategy formulation would benefit from a holistic examination, entailing the comprehensive evaluation of the disseminated documents. Consequently, this study endeavors to elucidate the salient policies, strategies, mechanisms, and plans embraced by the European Union, pertaining to the creation of a secure European landscape, encompassing its proactive engagement in counterterrorism. This research aspires to provide a comprehensive outlook on the European Union's endeavors in counterterrorism within an academic framework.

Keywords: Fight Against Terrorism, Europol, Eurojust, Trevi, European Security Strategy, CFDP

¹ Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, muharremgurkaynak@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5371-0474>

² Doktora adayı, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Disiplinlerarası Avrupa Birliği Çalışmaları ABD, d2140262007@ogr.sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3849-3704>

EXTENDED SUMMARY

Research Problem

This study aims to present the EU's counter-terrorism efforts from a holistic perspective within an academic framework, as well as to develop a general understanding of the policies, strategies, mechanisms and plans to maximize EU security

Research Questions

What are the key elements of the EU's current counter-terrorism policy and strategy? How have the EU's counter-terrorism policies changed over the years? Under which legal framework are the EU's counter-terrorism activities carried out?

Literature Review

When the national and international literature on the EU's counterterrorism processes is examined, it is seen that the studies are shaped within a multi-dimensional framework such as the root causes of terrorism, legal cooperation, intelligence sharing, terrorism experiences of EU countries, and legal measures (Bendiek, 2006; Büyükbaş, 2006; D'Amato and Terlizzi, 2022; Karayığit, 2008; Monar, 2008). Legal framework and legislation, intelligence sharing and cooperation, root causes of terrorism and prevention of radicalization, border security and migration policies, the EU's cross-border partnerships on the issue, and human rights debates stand out as the main topics of discussion in this field (Tangör & Sayın, 2012; Öztürk, 2019; Mogherini, 2016; Kaunert, MacKenzie, & Leonard, 2022). Due to the dynamic nature of counterterrorism policies, different agendas and topics stand out in different periods in the literature (König & Trauner, 2021). The most concrete examples of this can be seen in the period before and after the September 11 attacks. In addition, it has been found that studies discussing the aforementioned topics have expanded immediately after major terrorist acts in Europe such as the Madrid, London and Paris attacks (Battır, 2021; European Council, 2001; Council of the EU; 2005; EU Global Strategy, 2016; Pishchikova and Piras, 2017). It is noticeable that the national literature on the subject is limited and there is a need for studies that take into account current developments in this field.

Methodology

The qualitative research method, which is used to interpret or make sense of events, phenomena and situations, was used in the study. Document analysis, one of the qualitative data analysis methods, was taken as the basis of the study. In this method, the content of written documents is analyzed systematically and meticulously. In this context, various documents such as agreements, regulations, legal texts that have an important place in the European Union's fight against terrorism, and articles and books that are the products of previous studies in this field were compiled. The researchers who accessed the documents first checked the originality of the documents and limited the wide range of documents according to the content of the study. The documents whose originality was verified and limited were subjected to content analysis. In this process, the researchers meticulously collected the data that shed light on the research questions and then proceeded to the reporting process. In this process, the data was objectively used and interpreted to build an understanding and make sense of the EU's fight against terrorism and the research was prepared for publication.

Results and Conclusions

The EU considers terrorism not only as a threat to security, but also as an intimidation against the values of democratic society and the rights and freedoms of European citizens. The EU's fight against terrorism takes a multidimensional approach and covers a wide range of areas. The EU has built its counter-terrorism strategy on four pillars: prevention, protection, monitoring and response. In this context, EU institutions and EU Member States have been assigned important responsibilities. In this process, great importance is attached to cooperation with third countries and international organizations. The EU strives to conduct the fight against terrorism meticulously with an emphasis on human rights and takes into account the needs of EU citizens for freedom, security and justice. The fight against terrorism is enshrined in the EU's Constitutive Treaties and in many legal instruments, thus creating the necessary legal basis and strengthening institutionalization and political cohesion. Cyber as well as physical environments are the subject of security threats, and attention is drawn to different tools such as drones, artificial intelligence, social media, nuclear and radiological materials in addition to traditional means of attack. Cooperation between border, customs, police and judicial authorities, as well as sophisticated technological information and intelligence-sharing systems, have emerged as successful counter-terrorism tools. Current terrorism-related issues for the EU include the security threats posed by violent far-right and left-wing extremist organizations and jihadist groups, and the risk of the Russian-Ukrainian war having a lasting impact on Europe's security.

1. GİRİŞ

Avrupalı devletler ve Avrupa halkları için barış, adalet, özgürlük, güvenlik ve ekonomik refah vaat eden AB, Avrupa kıtasında güvenliğin sağlanması noktasında önemli bir kurumsal aktör olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda terörizm tehdidi, AB'nin güvenlik ve savunma politikaları açısından en önde gelen konulardan biridir. Söz konusu tehdidin Avrupa'da yeni bir olgu olduğu söylenemez. Öyle ki Avrupa kıtasında, günümüzde ifade edildiği anlam ve tarzda terör eylemlerinin ortaya çıkışı birçok çalışmada 1789 Fransız İhtilali sonrası Konvansiyon döneminde jakoben yönetimin gerçekleştirdiği katliamlara dayandırılmaktadır (Semercioğlu, 2007: 104; Saraçlı, 2007: 1052; Kanat, 2014: 196; Kanat, Kodaman ve İren, 2016: 571). Bu tarihten itibaren Avrupa ülkeleri terörist eylemlerden çeşitli şekillerde etkilenmiş olsalar da modern terörizmin 1970'lerde başladığı konusunda genel kabulden söz edilebilir (Kaunert ve Leonard, 2019: 263).

Avrupa Birliği'nde (AB) 2001 öncesinde terörizmin ortak bir güvenlik konusu haline dönüşmesi istenilen düzeyde mümkün olmamıştır. Başka bir ifade ile, 11 Eylül saldırıları öncesi terörizme karşı yürütülen mücadelede AB'nin etkin bir aktör olduğu söylenemez. Ancak 11 Eylül'ü takip eden süreçte AB, terörizmle mücadelede kurumsallaşma yönünde girişimlere başlamıştır ve 11 Eylül'den birkaç yıl sonra, yani Madrid (2004) ve Londra'ya (2005) düzenlenen terör saldırılarının akabinde, terörizmi öncelikli politika alanlarından biri haline getirmiştir (Tangör ve Sayın, 2012: 86). Ayrıca AB'de terör algısı 2011'de Suriye iç savaşının başlaması ve yabancı savaşçı/DAEŞ gündemleri ile yeni bir boyuta taşınmıştır (Öztürk, 2019: 192). Bu gelişmelerle, AB'nin üye ülkelerde güvenliğin sağlanması noktasında üstlendiği sorumluluk ve oynadığı rol zamanla önemini artırmış, güvenlik politikalarında AB'nin kurumsallaşması gelişim göstermiştir. Bu kurumsallaşma sürecinde birçok anlaşma, politika, strateji, eylem planı, ajanda, program, deklarasyon ve diğer çeşitli belgeler genel çerçeveyi ve hukuki çatıyı oluşturmuştur.

AB, iç sınırların kaldırılmış olduğu bir özgürlük, güvenlik ve adalet bölgesi olmayı hedeflemektedir (Karayığit, 2008: 134-135). Bu özgür alanda güvenliğin tesis edilmesinde ve terörizm ve ciddi suçlarla mücadelede ana sorumluluk üye ülkelere yüklenmiştir. AB işbirliği, koordinasyon, uyum araçları ve finansal destek sağlanmasından sorumludur. AB terörizm ve organize suçlarla küresel bir mücadelenin etkili bir çok taraflılıkla sürdürülmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu çok taraflılık Birleşmiş milletler (BM), hükümetlerarası organizasyonlar ve ABD gibi üçüncü ülkelerle işbirliği üzerinde yükselmektedir. Ayrıca polis ve yargı işbirliğinin artırılması, iyi tecrübelerin paylaşımı, ulusal istihbarat yeteneklerinin artırılması, Europol ve Eurojust gibi ortak mekanizmaların geliştirilmesi AB'nin terörizmle mücadelede katma değerini oluşturmaktadır (Delegation of the EU to Türkiye, 2022; Tuček ve Warnes, 2017: 316).

Yukarıda sunulan veriler ışığında, bu çalışmada AB'nin terörizmle mücadele sürecinde öne çıkan politikalar, başlıca hukuki belgeler ve oluşturulan çeşitli mekanizmalar incelenecektir. Çalışmanın

sonuç bölümünde AB'nin terörizmle mücadele sürecinde benimsediği politikaların ve kolektif faaliyetlerin genel hatlarını ortaya koyan temel çıkarımlarda bulunmak amaçlanmaktadır.

2. TREVI GRUBU

1972'de Münih'te düzenlenen olimpiyat oyunlarında Filistin asıllı bir grup teröristin İsrail takımından on bir sporcuyu rehin alarak öldürmesi olimpiyat tarihine ideolojik bir saldırı olarak damgasını vurmuştur (Karahana, 2015: 117). Bu terörist saldırısının etkisi ile Avrupa Topluluğu (AT) üye devletleri terörizme karşı yürütülecek mücadelede ulusların kendi başlarına muvaffak olamayacakları kanaati ile hareket ederek 1975 yılında hükümetlerarası Trevi grubunu (İngilizce *terrorism, radicalism, extremism, international violence* kelimelerinin kısaltması) oluşturmuşlardır (Şen, 2017: 191). Trevi, Europol ile beraber Maastricht Antlaşması'ndan önce iki önemli Avrupa polis işbirliği yapılanmasından biridir. Trevi 1976'da hayata geçmiş, AT dışında yarı resmi bir hükümetlerarası platform olarak temelde terörizmle mücadeleye odaklanmıştır. Bu hali ile operasyonel ve politik düzeyde iç güvenlikte işbirliğini resmileştiren ilk girişim olmuştur. Gevşek bir yapılanmaya sahip Trevi çalışmaları kapsamında, üst düzey devlet görevlileri ortak çalışma ile yılda bir veya iki kez Adalet ve İçişleri Bakanları toplantıları düzenlemişler, diğer yandan İçişleri Bakanları, kolluk kuvvetleri, gümrük ve güvenlik yetkilileri çeşitli tematik çalışma grupları dahilinde bir araya gelmişlerdir (König ve Trauner, 2021: 178-179). Trevi Grubu, üye devletler arasında terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı, organize suç ve ciddi kamu düzeni problemleri alanlarında işbirliği yapmayı ve bilgi paylaşımında bulunmayı amaçlamıştır. Zamanla kapsamı genişleyen Trevi 1989'a geldiğinde dört kilit çalışma grubuna sahip olmuştur. Bu gruplar ve alanları: "Trevi I terörizm, Trevi II kamu düzeni, Trevi III ciddi ve organize uluslararası suç, Trevi 1992 polis ve iç güvenlik" şeklinde sıralanabilir (Tuček ve Warnes, 2017: 320).

Trevi Grubu'nun büyük ölçüde informal ve yarı bağımsız bir yapıya sahip olması, kalıcı sekretaryasının bulunmaması, karar alma süreçlerinde doğrudan etki mekanizmasının eksikliği ve kararlarının tavsiye niteliğinde olması inisiyatifin istenilen düzeye erişimine mani olmuştur (Şen, 2017: 192; Tuček ve Warnes, 2017: 320). Ancak Trevi 1993 yılında Maastricht Antlaşması'nın üç sütunundan biri olan Adalet ve İçişleri ile bütünleştirilene kadar kendisinden sonra kurulacak güvenlikle ilgili yapılanmaların öncüsü niteliğindedir (Christensen, 2022: 40) ve bir girişim olarak AB terörle mücadele tarihinde önemli bir kilometre taşı oluşturmaktadır.

3. SCHENGEN, MAASTRICHT VE LİZBON ANTLAŞMALARI

Schengen Anlaşması ile anlaşmaya taraf ülkeler arasında iç sınır kontrollerine son verilmesi ve üye ülkeler arasında müşterek tutum ve uzlaşma ile dış sınır denetimlerinin daha etkin hale getirilmesi amaçlanmıştır. Anlaşma Almanya, Fransa ve Benelüks ülkeleri (Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) arasında 1985 yılında imzalanmıştır. Ancak müktesebatın uygulamaya konulması 1995 yılına kadar

mümkün olmamıştır. Anlaşma ile üye ülkeler arasında iç sınırlar ortadan kalkarken dış sınırların kontrol ve güvenliği hususunda daha fazla işbirliği gerekli hale gelmiştir (Çora, 2008: 100; Battır, 2021: 2567).

Schengen Anlaşması, terörizmle mücadeleye katkıda bulunması açısından önemli görülmektedir. Sınırların kaldırılması Schengen bölgesinde terörizmin de doğal olarak kontrolsüz bir şekilde dolaşımı anlamına gelmektedir. Anlaşma temelde özellikle terörizmle mücadeleye yoğunlaşmasa da Anlaşmaya taraf ülkeler arasında sınır geçişlerinde hukuki uygulamaları ve polis işbirliğini kolaylaştırarak terörle mücadelede işbirliğinin gelişmesine katkıda bulunmuştur (Kaunert, MacKenzie ve Leonard, 2022: 38). Terörizmi de kapsayan hukuk dışı eylemlere karşı müşterek çalışmaların yapılabilmesi belirli standartların üye devletlerce sağlanması ile mümkün görülmüştür. Bunun doğal sonucu olarak polis ve sınır otoriteleri arasında işbirliğini artırmayı öngören düzenlemeler yapılarak uluslararası suçlar ve düzensiz göç ile mücadelede birlikte hareket etme prensibi benimsenmiştir (Zenginoğlu, 2016: 163). Bu bağlamda polis teşkilatları arasında işbirliği, sıcak takip ve ortak haberleşme alanlarında düzenlemeler yapılmış, siyasi iltica taleplerinin değerlendirmesinde anlaşmayı imzalayan ülkelerden birinin incelemesi esası getirilmiştir (Çora, 2008:100-101).

Schengen Anlaşması'nı uluslararası terörizmle mücadelede önemli kılan unsurlardan birisi haberleşmede sağladığı yeniliktir. Polis teşkilatları arasında bilgi değişimine yönelik bir ağın inşası ile önleyici amaçlı sınır kontrol sistemi oluşturulmuştur. Schengen Bilgi Sistemi (The Schengen Information System / SIS) ile Schengen bölgesinde ortak bir haberleşme sistemi kurulmuş ve sürekli bilgi değişimini sağlamak mümkün hale gelmiştir. Bu sistem daha sonra serbest dolaşım kapsamında bütün AB'ye üye ülkeler arasında da kullanılabilir hale gelmiştir (Çora, 2008: 101; European Commission Migration and Home Affairs, 2023).

Günümüzde Avrupa'da güvenlik ve sınır yönetimi alanında en kapsamlı bilgi paylaşımını sağlayan ve en yaygın kullanılan bilgi sistemi SIS, AB ve Schengen sınırları dahilinde sınır, göç, polis, gümrük ve yargı yetkilileri arasında işbirliğini sağlayan en başarılı araç olmuştur. Polis ve gümrük muhafaza gibi ulusal yetkililer ortak bir veri tabanında uyarı veya alarm durumlarını paylaşabilmekte ve görüş sorabilmektedirler. 2013 yılında ikinci nesil SIS II, parmak izi ve fotoğraf uyarısı verebilen olanakları gibi ek fonksiyonları ile kullanıma sunulmuştur. 2023 Mart ayında SIS yeni uyarı bildirimleri, yenilenmiş verileri ve geliştirilmiş fonksiyonları ile tekrar yapılandırılmıştır (European Commission Migration and Home Affairs, 2023).

Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Sovyetler Birliği'nin 20. yüzyılın sonunda dağılması ile yeniden şekillenen uluslararası sistemde AB etkili bir aktör olmak istemiş ve bütünleşme sürecine hız vermiştir. Bu kapsamda 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması (AB Antlaşması) ile AB'nin üç ana sütun üzerinde yükselmesi tasarlanmıştır. Bu taşıyıcı sütunlar "Ekonomik ve Parasal Birlik", "Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası (ODGP)" ve "Adalet ve İçişleri" şeklinde sıralanabilir. (Soyaltın, 2015: 14; İktisadi Kalkınma Vakfı, 2023).

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) Ekonomik ve Parasal Birlik sütununu meydana getirmiştir. ODP, zamanla ortak savunmaya öncülük edebilecek ortak savunma politikası dahil Birliğin güvenlikle ilgili meselelerini kapsamaktadır (De Vries, 2008: 355). Üçüncü sütun, adından da anlaşılacağı üzere, adalet ve içişlerinde işbirliğini ifade etmektedir. Bu Antlaşma ile ekonomiden çevreye, adalet ve içişlerinden ortak dış ve güvenlik politikasına, sosyal politikalardan sağlığa kadar birçok alanda işbirliğinin geliştirilmesi ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır (Akçay, Argun ve Akman, 2011: 123). Ayrıca üçüncü sütunda yer alan Avrupa Polis Okulu'nun (Europol) kurulması kararı da Maastricht Antlaşması'nın getirdiği yeniliklerden bir tanesi olmuştur. Ancak yaşanan geçiş süreci sebebi ile Europol Sözleşmesi 1998 yılında yürürlüğe girmiş ve 1999'da uygulamaya sokulmuştur (Zenginoğlu, 2016: 164). Üye devletler haricinde birçok ülke ve uluslararası örgütle işbirliği yapan Europol, uluslararası ve organize suçlar ve siber suçlar ile terörizmin engellenmesine çalışmaktadır. Bu suç türleri ile mücadelede Europol, üye devletlere destek sağlamaktadır (Europol, 2018: 1-6).

Terörizm ile ilgili konular Maastricht Antlaşması'nın Adalet ve İçişleri sütunu kapsamındadır. Trevi'nin Maastricht Antlaşması'nın Adalet ve İçişleri sütununa dahil edilmesi ile AB antlaşmaları ve kurumları bünyesinde ilk defa terörizm ile mücadeleye işbirliği getirilmiştir. Her ne kadar tanımlanmış hedefler ve dış eylem yetkisi bulunmasa da terörle işbirliği bu sayede daha etkili bir çerçeveye oturtulmuştur (Monar, 2008: 209-210). Terörizm mücadele edilmesi gereken önemli bir suç olarak ele alınmış ve bu bağlamda polis güçleri, gümrük yetkilileri ve diğer yetkili merciler arasında yakın işbirliği vurgusu yapılmıştır. Buna ek olarak yargı ile ilgili alanlarda yakın işbirliği ve gerekli yasal düzenlemelerin hazırlanması gerektiği belirtilmiştir (Şen, 2017: 192). Terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı ve diğer ciddi uluslararası suçlarla mücadele için gerekli durumlarda gümrük alanında işbirliği ve Europol bünyesinde Birlik genelinde bilgi değişim sistemi oluşumu gerekli görülmüştür (Maastricht Antlaşması, 1992: 61). Antlaşma ile yeni bir yasal kavram oluşturulmuş ve sığınma politikası, dış sınır kontrolü, göç (giriş, dolaşım, kalma ve yasadışı göç ile mücadele), uyuşturucu ile mücadele, uluslararası suçlarla mücadele, özel hukukta işbirliği, ceza işlerinde yargı işbirliği, gümrük işbirliği ve polis işbirliği olmak üzere ortak çıkar alanlarındaki başlıklar, mevcut hükümetlerarası işbirliği biçimlerinden AB şemsiyesi altına taşınmıştır (Kaunert, 2010: 46).

Terörizmle mücadele açısından en genel manada, Maastricht Antlaşması Avrupa'da halkların emniyet ve güvenliğini sağlamayı hedeflemiştir (Çora, 2008: 102-103).

2007'de Lizbon'da imzalanan ve 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması aslında AB'nin bir anayasa oluşturma çabalarının başarısız olması neticesinde oluşturulan ikinci bir uzlaşma metni niteliği taşımaktadır (Pavy, 2023). AB'nin reformu şeklinde tasvir edilen bu Antlaşma, AB Antlaşması'nı ve AT Antlaşması'nı değiştiren hükümlere yer vermektedir. AB politikalarının tek çatı altında birleştirilmesinden atama usul ve süreçlerine, oylama yönteminden AB üyeliğinden

ayrılmaya kadar pek çok yenilik ve değişiklik Lizbon Antlaşması'nın içeriğini oluşturmaktadır (Bayram, 2018: 57-58).

Lizbon Antlaşması'nda Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (European Security and Defence Policy/ AGSP) ile ilgili değişiklikler dikkat çekmektedir. AGSP'ye ilişkin hükümler Lizbon Antlaşması ile ilk defa bir reform anlaşmasında yer almıştır ve AB'nin güvenlik ve savunma politikalarında kurumsallaşma çabaları güç kazanmıştır. AGSP, bu Antlaşma ile Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP/ Common Security and Defence Policy) şeklinde yeniden düzenlenmiştir. OGSP ile siyasi işbirliğinin geliştirilmesi ve bunun da zamanla ortak güvenlik anlayışının güçlenmesine katkıda bulunması beklenmiştir (Yiğittepe, 2017: 20). OGSP doğrudan terörizmle mücadele bağlamında operasyon görevlerinde bulunmasa da, gerek yasal düzenlemelerin uygulanması ve gerekse güvenlikle ilgili kurumların güçlendirilmesine olanak sağlamasıyla terörizmle mücadeleye katkı sağlamaktadır. OGSP bölgesel güvenlikle ilgili meselelerde AB'ye farklı yöntemlerle sorun çözmesi için fırsat tanımaktadır. AB çatışma önleme ve kriz yönetiminin yanında OGSP ile barışın sürdürülebilmesi için sivil ve askeri müdahale yetkisine erişmiştir (Gönül, 2021: 117). Bununla ilgili Lizbon Antlaşması'nın Kesim 2'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası İle İlgili Hükümler başlığı altında 42. Madde, şu ifadelerle yer vermektedir:

“Ortak güvenlik ve savunma politikası, ortak dış ve güvenlik politikasının ayrılmaz bir parçasıdır. Ortak güvenlik ve savunma politikası, Birliğe sivil ve askeri imkanlara dayanan operasyonel kabiliyet sağlar. Birlik, bu imkanları, Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan ilkelere uygun olarak, barışı sağlamak, çatışmaları önlemek ve uluslararası güvenliği güçlendirmek amacıyla Birlik dışındaki görevlerde kullanabilir. Bu görevler, üye devletler tarafından sağlanan kabiliyetler yardımıyla yerine getirilir.” (AB Genel Sekreterliği, 2011: 24).

Antlaşma'nın Cezai Konularda Adli İşbirliği başlığı altında 83. maddesinde, terörizm, insan ticareti ve kadınlarla çocukların cinsel istismarı, yasa dışı uyuşturucu ticareti, yasa dışı silah ticareti, kara para aklama, yolsuzluk, ödeme araçları sahteciliği, bilişim suçları ve örgütlü suçlar açıkça sınır ötesi niteliği bulunan ciddi suçlar kapsamında tanımlanmış ve Avrupa Parlamentosu (AP) ve Avrupa Konseyi'nin bu suçların ve yaptırımların tanımlanmasına ilişkin asgari kuralları belirleyebileceği belirtilmiştir (AB Genel Sekreterliği, 2011: 31). Ayrıca, Antlaşmanın Dayanışma Hükümü başlığı altında Madde 222'de, AB üyesi bir ülkenin terör saldırısına maruz kalması durumunda üye devletlerin askeri kaynaklar da dahil olmak üzere elindeki tüm imkanları terör tehdidinin önlenmesi, demokratik kurumların ve sivil halkın olası bir terör saldırısından korunması, bir devletin talep etmesi durumunda o üye devlete yardımda bulunulması amaçları ile seferber edebileceği vurgulanmıştır (AB Genel Sekreterliği, 2011: 94).

Özetle Lizbon Antlaşması, AB'nin kurucu antlaşmaları arasında yerini almakla birlikte gerek OGSP alanında getirmiş olduğu yenilikler gerekse terörizmle mücadelede üye devletler arasında

dayanışmayı artıran maddeleri açısından AB'nin güvenlik tehditlerine karşı birlikte hareketini artırmakta ve terörizmle mücadelede üye devletlerin dayanışma ruhuna güç katmaktadır.

4. EUROPOL VE EUROJUST

Avrupa Polis Teşkilatı / Europol'ün kurulması ile ilgili ilk girişimler Trevi Grubu'na dayanmaktadır (Yılmaz, 2017: 729). Europol fikrinin doğuşu Ortak Pazar hedefinden ileri gelen iç sınır kontrollerinin kaldırılması sonucunda ortaya çıkabilecek yeni güvenlik tehdit ve zafiyetlerine karşı tedbir alma gereğinden kaynaklanmaktadır (Kaya, 2005: 39). Üye devletler arasında polis işbirliğinin tesis edilmesi amacıyla Europol'ün kurulmasına ilişkin hüküm Maastricht Antlaşması'nda yer almıştır. 1994 yılının başında Avrupa Uyuşturucu Ofisi (*Europol Drugs Unit*) ile kısmi de olsa çalışmalarına başlayan Europol'ün kuruluş sözleşmesi 1995 yılında imzalanmıştır. Üye ülkelerin onay sürecinden sonra ilgili sözleşme ancak 1998 yılında yürürlüğe girmiş ve çeşitli yasal düzenlemelerin tamamlanmasının ardından 1999 yılında tam manası ile çalışmalarına başlayabilmiştir (Yılmaz, 2017: 733-734). Bölgesel bir polis teşkilatı olma özelliği taşıyan örgüt kurucu hükümleri açısından terörizm, uyuşturucu ticareti ve diğer ciddi uluslararası suçların önüne geçilmesi ve bu suçlarla mücadele edilmesi amacı taşıyan bir bilgi değişim sistemi olarak ifade edilmektedir (Kaya, 2005: 38).

ABD'yi hedef alan 11 Eylül terör saldırıları sonrası, 2001'de terörizme karşı Europol bünyesinde özel bir birim oluşturulmuş ve Europol'e destek sağlaması maksadı ile Eurojust kurulmuştur. Europol'e bağlı Terörle Mücadele Görev Gücü (*Counter Terrorist Task Force*) ise terörizmle ortaya çıkan tehditlere karşı istihbarat toplama, bilgi analizi ve tehdit değerlendirmesi yapma görevlerini yerine getirmekten sorumludur (Gönül, 2021: 112-113). AB'ye göre en büyük güvenlik tehditleri terörizm, uluslararası uyuşturucu kaçakçılığı ve kara para aklama, örgütlü dolandırıcılık, Avro sahteciliği ve insan kaçakçılığı konularını kapsamaktadır. Bu eksende Europol günümüzde yasadışı uyuşturucu, insan kaçakçılığı, yasadışı göç, siber suçlar, Avro sahteciliği, vergi kaçakçılığı, kara para aklama, mobil organize suç grupları, fikri mülkiyet suçu, sigara kaçakçılığı, terörizm gibi operasyonel aktivitelere odaklanmaktadır (Europol, 2023). Bu suçlar ile mücadele amacı ile Europol çatısı altında kendi alanlarında uzmanlaşan ve AB Ülkeleri'ne destek sağlayan Operasyon ve Analiz Merkezi (*Operational and Analysis Centre*), Avrupa Ciddi ve Organize Suçlarla Mücadele Merkezi (*European Serious and Organised Crime Centre*), Avrupa Siber Suç Merkezi (*European Cyber Crime Centre*), Avrupa Terörle Mücadele Merkezi (*European Counter Terrorism Centre*), Avrupa Finansal ve Ekonomik Suç Merkezi (*European Financial and Economic Crime Centre*) mekanizmaları oluşturulmuştur (Europol, 2023).

Europol Strateji 2020+ belgesinde örgütün güncel misyon, vizyon ve stratejik öncelikleri paylaşılmıştır. Bu çerçevede Europol'ün misyonu, bütün formlarda ciddi uluslararası ve organize suçların, siber suçların ve terörizmin önlenmesinde ve mücadelesinde üye devletlere destek olmaktır. Örgütün vizyonu ise başlıca bilgi aktarım merkezi olarak hareket ederek, acil operasyonel destek

sunarak ve ortakların ağırları ile bir arada Avrupa polis çözümleri sağlayarak AB'de ciddi uluslararası ve organize suçların, siber suçların ve terörizmin tehditlerine karşı etkili bir AB karşılığı sağlamaktadır. Europol'ün stratejik öncelikleri ise AB suç bilgi merkezi olma, acil operasyonel destek sunma, Avrupa polis çözümleri platformu olma, kolluk kuvvetleri yenilik ve araştırmalarında önde bulunma ve AB kolluk kuvvetleri organizasyon modeli olmaktır (Europol, 2018: 3-6).

1999 Ekim ayında AB Devlet ve Hükümet Başkanları'nın katıldığı Tampere Konferansı'nda dayanışma ve sınır ötesi suçla mücadeleye dayalı AB'de bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanının oluşturulması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda AB Liderler Zirvesi'nin aldığı Karar 46'da, her bir üye ülkenin ulusal savcı, yargıç ve polis yetkililerinden oluşan bir birimin (Eurojust) kurulması hususunda uzlaşılmıştır. 2000 yılında Portekiz, Fransa, İsveç ve Belçika Pro-Eurojust ismi altında geçici yargısal işbirliğinin kurulmasını desteklemişler ve 2001 Mart ayında Pro-Eurojust Brüksel'de faaliyetlerine başlamıştır. 11 Eylül 2001 saldırılarının yarattığı etki sonrası, 2002 Şubat ayında Eurojust'ın kurulmasına ilişkin Konsey Kararı (2002/187/JHA) ile ciddi suçlarla mücadele maksadıyla Eurojust (AB Hukuk Ajansı/ *European Union Agency for Criminal Justice Cooperation*) kurulmuş ve Haziran 2002'de Eurojust'ın ilk başkanı göreve başlamıştır (Eurojust, 2023a). Eurojust, Lizbon Antlaşması'nın 85. Maddesi ve 12 Aralık 2019 tarihinde uygulanabilir hale gelen Eurojust mevzuatı temelinde faaliyet göstermektedir. Mevzuat Eurojust'ın yetkisini, yönetim yapısını, veri koruma sistemini ve AB üyesi olmayan ülkelerle yapılan anlaşmaların çerçevesini belirlemektedir (Eurojust, 2023a).

AB'nin yargısal işbirliği merkezi konumunda bulunan Eurojust Avrupa'da ve Avrupa dışında, üye devletler ve uluslararası ortakların geniş ağı ile ciddi sınır ötesi suçların soruşturulmasını koordine etmenin yanı sıra ulusal otoritelere aktif katılımlı destek sağlamaktadır. Bu desteği sağlarken bilgi değişimini artırmakta, savcılık stratejilerini geliştirmekte, yargısal işbirliği araçlarının kullanımını kolaylaştırmakta ve ortak eylemler uygulamaktadır (Eurojust, 2023b; Eurojust, 2023a).

Eurojust, sunduğu bir dizi hizmet aracılığı ile AB üye ülkelere terörizmle mücadelede ve ciddi organize suçlarda destek sağlamaktadır. Eurojust'ın sunduğu hizmetler şunlardır:

- En az iki ülke arasında bulunan soruşturma ve adli takibatları koordine etme,
- Yetki alanı ile ilgili karmaşaların çözümüne destek olma,
- Avrupa Tutuklama Emri, Avrupa Soruşturma Emri gibi AB yasal araçlarının tasarım ve uygulamalarını kolaylaştırma (European Union, 2023).

Europol'ün polis teşkilatları arasında işbirliği esasıyla faaliyet göstermesine benzer şekilde Eurojust yargısal işbirliği amacı taşımaktadır. Üçüncü ülkelerle ve örgütlerle işbirliğini ve terörizmle mücadele faaliyetlerini oldukça geliştiren bu kurumların önemi son yıllarda iyice artmıştır (Kaunert, MacKenzie ve Leonard, 2022: 33). Avrupa Adli Yargı Ağı, Europol ve Eurojust birbirlerini tamamlayıcı niteliğe sahip kurumlar olarak değerlendirilmektedir (Yılmaz, 2017: 738).

5. AB TERÖRİZMLE MÜCADELE EYLEM PLANI

Yeni milenyumun başında uluslararası terörizmin ne düzeyde yıkıcı bir güce sahip olduğu gerçeği ile yüzleşmek zorunda kalan ABD ve AB ülkeleri küresel çapta faaliyet gösteren terör örgütlerine karşı mücadelede nasıl bir yol izlemeleri gerektiği konusunda çeşitli görüşler ortaya koymuşlardır (Tangör ve Sayın, 2012: 88). 11 Eylül saldırılarını müteakip 21 Eylül 2001’de AB üyesi ülkelerin ABD’ye gerçekleştirilen saldırılar sonrası uluslararası durumu analiz etmek ve bir AB tepkisi ortaya koymak amacıyla gerçekleştirdiği olağanüstü Konsey Zirve toplantısı AB için Terörizmle Mücadele Eylem Planı (*The EU’s Counter-Terrorism Action Plan*) ile sonuçlanmıştır. Bu eylem planı güncellenerek son şeklini 2004 yılında almıştır (Öztürk, 2019:192).

AB, terörizmi dünyaya ve Avrupa’ya karşı bir meydan okuma olarak görürken terörizmle mücadelenin AB için öncelikli bir amaca dönüştüğüne ve ABD ile dayanışma ve işbirliğine vurgu yapmıştır (European Council, 2001: 1). Terörizmle Mücadelede Avrupa Politikası başlığı altında beş maddede eylem planı paylaşılmıştır. Bu maddeler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Polis ve adli işbirliğini artırmak,
- Uluslararası hukuk araçlarını geliştirmek,
- Terörizmin finansmanını sonlandırmak,
- Hava güvenliğini güçlendirmek,
- AB’nin küresel eylemlerinin eşgüdümünü sağlamak (European Council, 2001: 1-3; Altun, 2016: 109).

6. AVRUPA GÜVENLİK STRATEJİSİ

12 Aralık 2003’te AB Zirvesi’nde, Genel Sekreter ve Yüksek Temsilci Javier Solana tarafından hazırlanan ve bu nedenle “Solana Belgesi” olarak da bilinen Avrupa Güvenlik Stratejisi (AGS) belgesi kabul edilmiştir. Belge “Daha Güzel Bir Dünyada Güvenli Bir Avrupa” (*A Secure Europe in A Better World*) başlığı ile sunulmuştur (Council of the EU, 2003). Ortaya konulan bu belge sayesinde AB’nin güvenlik stratejisi daha net hale gelmiştir.

Belgede ABD’nin özellikle NATO vasıtasıyla Avrupa güvenliği ve bütünleşmesinde kritik bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Soğuk Savaş’ın bitişi ile ABD’nin baskın pozisyona sahip askeri bir aktör olduğu ancak günümüzün karmaşık problemleri içerisinde hiçbir ülkenin bir başına mevcut sorunları aşmada başarılı olamayacağı tespiti yapılmıştır. Belgede AB’nin 450 milyon nüfuslu (2003 rakamları ile) bir Birlik olarak dünya gayrisafi milli hasılasının çeyreğini ürettiği ve artık AB’nin küresel bir aktöre dönüştüğü belirtilmiştir. Ekonomik gücün yanında Avrupa’nın kendi kuvvetleri ile dünyanın farklı noktalarında üstlendiği görevlere de ayrıca vurgu yapılmıştır. Avrupa’nın mevcut potansiyeli ile küresel güvenlikte ve daha güzel bir dünya yaratılmasında sorumluluk paylaşmaya hazır oluşu vurgulanan bir

başka husustur (Council of the EU, 2003: 3). Belgenin ilk sayfalarında altı çizilen bu satırlar göstermektedir ki; o dönemde ABD Başkanı George W. Bush tarafından ortaya konulan Ulusal Güvenlik Stratejisi'ne bir cevap niteliği taşıyan AGS, AB'nin "sivil güç" olmanın ötesinde dünya güvenlik ve savunma politikalarında ve yeni uluslararası sistemde ABD ile eşit düzeyde sorumluluk alabilecek bir aktör olmaya hazır bulunduğunu ortaya koymaktadır (Büyükbaş, 2006: 50).

Belge, "Güvenlik Ortamı: Küresel Zorluklar ve Kilit Tehditler", "Stratejik Hedefler" ve "Avrupa İçin Politik Çıkarımlar" başlıklarını taşıyan üç ana bölümden oluşmaktadır. Küresel zorluklar arasında savaş, yoksulluk, hastalıklar, güvenlik, doğal kaynaklar için yarış ve enerji bağımlılığı gibi insan yaşamı için önemli başlıklar bulunmaktadır. Kilit Tehditler konusunda AB üyesi devletlere büyük çapta bir saldırının günümüzde ihtimal dışı olduğu belirtilmekle birlikte Avrupa'nın çok daha çeşitli, daha az görülebilir ve daha az tahmin edilebilir yeni tehditlerle yüz yüze olduğu tespiti yapılmıştır. Kilit Tehditler başlığı altında terörizme ilk sırada yer verilmiştir. Terörizmin yanında kilit tehdit olarak görülen diğer konular bölgesel çatışmalar, devlet başarısızlığı ve organize suç olarak sıralanmıştır (Council of the EU, 2003: 3-7).

Terörizm insanların yaşamlarını riske atan, büyük maliyetler yaratan, Avrupa toplumunun açıklık ve hoşgörüsünü baltalamayı amaçlayan ve bütün Avrupa için büyümekte olan stratejik bir tehdit olarak tanımlanmıştır. Terörist hareketler artık günümüzde iyi donanımlı ve elektronik ağlarla birbirine bağlıdır. Ayrıca kitlesel kayıplara neden olabilecek sınırsız şiddeti kullanmaya da isteklidirler. Terörizmin nedenleri arasında modernizasyon baskısı, kültürel, sosyal ve siyasi krizler ve yabancı toplumlarda yaşayan gençlerin ötekileştirilmesi sayılmaktadır. Avrupa'nın terörizm için hem bir hedef hem de bir üs olduğu ve kitle imha silahlarının yayılmasının Avrupa toplumları için çok büyük tehdit oluşturduğu gerçekleri de terörizm başlığı altında ayrıca tartışılmıştır (Council of the EU, 2003: 5-6).

AGS'e göre AB'nin stratejik hedefleri üç ana maddeden oluşmaktadır:

- Tehditlerin belirlenmesi,
- Komşularda güvenliğin tesis edilmesi,
- Çok-tarafılığa dayanan bir uluslararası düzenin etkin kılınması (Tangör ve Sayın, 2012: 90).

Bunlara ek olarak Avrupa için yapılan politik çıkarımlar dört bölümden oluşmaktadır: Stratejik hedeflerini takip etmede daha aktif olması, Avrupa'nın erişebileceği mesafede daha yeterli hale gelmesi, "birlikte hareket etmek daha güçlü kılar" anlayışı ile daha uyumlu olmak ve AB'nin diğer ortakları ile çalışmasıdır (Council of the EU, 2003:13-15).

2008 Aralık ayında AGS'nin uygulanması ile ilgili bir değerlendirme raporu yayınlanmıştır. Değişen Bir Dünyada Güvenliği Sağlamak (*Providing Security in a Changing World*) alt başlıklı raporda AB'nin istikrar için bir çapa olduğu ve kıtaya demokrasi ve refah yaydığı vurgusu yapılmıştır. AGS'nin kabul edilmesini takip eden beş yıl içerisinde AB'nin önemli ilerleme kaydettiği ve daha güzel bir dünya

için AB'nin önemli bir katılımcı olduğu belirtilmiştir. Bütün kazanımlara rağmen, AGS uygulamasının devam etmekte olan bir çalışma olduğu ve AB'nin tam potansiyelinin gerçekleştirilmesi için daha fazla yeterliğe, uyuma ve aktif olmaya ihtiyacı olduğu belirtilmiştir. Kilit tehditlerin sayısı 2003 yılında yayınlanan belge ile kıyaslandığında artmıştır. Kitle imha silahlarının yayılması, terörizm ve organize suçlara ek olarak siber güvenlik, enerji güvenliği ve iklim değişikliği güncel tehditler arasında sayılmıştır. Dünyada yaşanan kriz ve çatışmalar, küreselleşmenin getirdikleri, AB'nin küresel dünyada yeri, yaptıkları ve sorumlulukları raporda yer alan başlıca hususlardır (Council of the EU, 2008:1-12).

7. AB TERÖRİZMLE MÜCADELE STRATEJİSİ

AB üyesi devletler teröre karşı birlikte mücadele etme kararlılığı içerisinde 30 Kasım 2005 tarihinde AB Terörizmle Mücadele Stratejisi'ni kabul etmişlerdir. Bu belge AB'nin terörizmle mücadelesinde başlıca dayanak kabul edilmektedir (Öztürk, 2019: 193). AB, bununla vatandaşlarının özgürlük alanlarını ihlal etmeden en iyi olası korumayı sağlamayı amaçlamıştır (Şen, 2017: 195-197). Strateji dört sütun üzerinde inşa edilmiştir:

Strateji belgesinin ilk sütunu *önleme*dir. AB bu konuda kapsamlı bir strateji üzerinde fikir birliğine vararak radikalleşmeye ve insanların teröre katılmasına karşı mücadele planlamıştır. Bu sayede olası yeni terörist kuşakların ortaya çıkmasının engellenmesi hedeflenmekte, özellikle El Kaide gibi terörist gruplara katılımların önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bu türde terörizm bir bütün olarak AB için başlıca tehdit olarak değerlendirilmiştir. Belgeye göre insanları terörizme yöneltebilecek yöntem, propaganda ve koşullar tespit edilmeli ve bunlara karşı konulmalıdır. Radikalleşme ve terörist gruplara katılımın engellenmesi temelde ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde bir mücadele olarak görülmesine karşın AB, bilgi ve iyi uygulamaların paylaşılması ve işbirliğinin koordinesi noktasında önemli bir yapı oluşturmaktadır. Toplum destekli polislik, çatışma bölgelerine seyahatlerin izlenmesi, radikalleşmede rol oynayan kişilerin eylemlerinin sınırlanması, terörist eğitime erişimin önüne geçilmesi, yasal çerçevenin güçlendirilmesi, çoğunluğun sahip olduğu hakim inancın aşırı cılara karşı sivil toplumun ve inanç gruplarının desteğiyle üstün gelmesi ve internet üzerinden teröristlerin eleman toplama yollarının takibi ve engellenmesi gibi tedbirler *önleme* sütunu kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca bireylerin radikalleşmeye daha meyilli olabilecekleri çevrelerde Birlik tarafından iyi yönetim, eğitim, ekonomik refah, insan hakları, demokrasi teşvik edilmeli, eşitsizlik ve ayrımcılık var oldukları yerlerde engellenmelidir. Bunların yanında kültürler arası diyalog artırılmalı ve Avrupa politikalarının daha iyi anlaşılması adına medya ve iletişim stratejileri geliştirilmelidir (Council of the EU, 2005: 7-9).

Koruma sütunu AB için terörle mücadelede önemli başlıklardan bir diğeridir. AB, kilit hedeflerin savunmasının güçlendirilmesine öncelik vermiştir. Kilit hedeflerin korunmasında temelde üye devletlere sorumluluk yüklenirken sınır güvenliği dayanışması, taşıma ve sınır ötesi diğer altyapılar için etkili bir AB ortak eylemine ihtiyaç duyulduğu üzerinde durulmuştur. Sınır kontrollerinde gelişmiş

teknolojilerden istifade edilebileceğine dikkat çekilmiş, bu noktada yolcu bilgilerinin toplanması ve paylaşılması ile seyahat belgelerinde ve pasaportlarda biyometrik yolcu bilgilerine yer verilmesinin sınır kontrollerinin etkililiğini artıracakı belirtilmiştir (Tangör ve Sayın, 2012: 95-96; Şen, 2017:196; Öztürk, 2019: 194). AB'nin dış sınır güvenliğinin sağlanmasında Frontex, Vize Bilgi Sistemi'nin kurulması ve ikinci nesil Schengen Bilgi Sistemi'nin sağlayacağı yararlar da ayrıca vurgulanmıştır. *Koruma* başlığında altı çizilen bir diğer husus taşıma güvenliği olmuştur. İç ve dış kara, hava, deniz ve demir yolu taşımacılıklarında terörist saldırıların tespiti ve engellenmesi hususunda AB'nin AR-GE faaliyetlerinin sağlayabileceği fayda ve AB mevzuatının uygulanması önemli görülmüştür. Ayrıca kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer materyaller ile hafif silah taşımacılığının önüne geçilmesinde uluslararası işbirliği gerekli görülmüştür (Council of the EU, 2005: 10-11).

Takip/İzleme sütununda AB hedefleri; terörist planlarına mani olma, terörist ağlarını ve yeni eleman toplama faaliyetlerini ortadan kaldırma, terörizmin gelirlerini ve saldırı materyallerine erişimini kesme ve teröristleri adalete teslim etme şeklinde belirlenmiştir. Sıklıkla vurgulandığı gibi bu hedeflere ulaşma gayreti insan haklarına ve uluslararası hukuka saygı çerçevesinde gerçekleştirilecektir. Ayrıca Lahey Programı'nda uzlaşıldığı üzere üye devletler kendi güvenliklerini tesis ederken bir bütün olarak AB güvenliğine de odaklanacak, AB ise bilgi ve istihbarat paylaşımını teşvik edecek ve kolluk kuvvetlerinde operasyonel işbirliğini güçlendirecektir. Üye devletler, terörizmle mücadelede gerekli görüldüğü ölçüde mevzuat hükümlerini güncellemenin yanı sıra kapasitelerini ve mekanizmalarını geliştirmek durumundadırlar. Ortak bir tehdit algısı ortak politikalar geliştirmek için önemlidir. Ulusal güvenlik ve istihbarat servisleri ile Europol'un katkılarına dayalı olarak, AB Ortak Durum Merkezi'nin (*The EU Joint Situation Centre*) ortak politika geliştirilmesine katkı sunması beklenmektedir (Council of the EU, 2005: 12). Avrupa Tutuklama Emri (*European Arrest Warrant*) gibi araçlar sınır ötesinde teröristlerin takibi ve soruşturulması açısından önemini ortaya koymuştur. Yargı kararlarının ortak tanınması gibi prensiplerin uygulamaya konulması için diğer pratik önlemlere öncelik verilmelidir. Avrupa Kanıt Emri'ne (*European Evidence Warrant*) üye bir ülkenin yine AB üyesi başka ülkelerden kanıt toplayabilmesine ve teröristlerin suçunun ispatlanabilmesine fırsat sağladığı için önem atfedilmiştir. Europol ve Eurojust çerçevesinde işbirliğinin sürdürülmesine ve Ortak Soruşturma Ekipleri'nin (*Joint Investigation Teams*) kurulmasına ayrıca vurgu yapılmıştır. Verilerin korunmasına ihtimam gösterilerek Vize Bilgi Sistemi ve yeni nesil Schengen Bilgi Sistemi gibi enformasyon teknolojilerinin iç güvenlikten sorumlu otoritelerin erişimine açılması ve potansiyel teröristlerle ilgili bilgilerin paylaşımı hususunda ortak yaklaşımlar gösterilmesi gerekli görülmüştür. Bu izleme faaliyetlerine ek olarak, teröristlerin saldırıda bulunmak için doğrudan veya dolaylı yollardan kullandıkları araçlardan yoksun bırakılmaları, iletişim verilerinin takibe alınması ve internetin sağlayabileceği çeşitli avantajlardan yararlanmalarının engellenmesi gerektiği belirtilmiştir (Council of the EU, 2005: 13). Ayrıca terörizmin finansmanının kesilmesi, teröristlerin mal varlıklarının dondurulması, kara para aklama ve para transferinin önüne geçilmesi ile Mali Eylem Görev Gücü'nün

(*Financial Action Task Force*) önerileri doğrultusunda hareket edilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. *Takip/İzleme* sütununun son maddesi, terörizmin küresel bir gerçek oluşu üzerinde dururken BM kanalı ile uluslararası antlaşmaların güçlendirilmesi için çaba harcanması ve diğer uluslararası önemli kuruluşlarla ve ortaklarla birlikte hareket edilmesinin önemine yer vermiştir (Council of the EU, 2005: 14-15; Bendiek, 2006: 13-14). Özetle AB'nin terörizmle mücadele stratejisinin *izleme* sütunu polisiye ve yargısal araçların ön planda olduğu bir yapıyı ortaya koymaktadır.

Karşılık verme sütununda AB, terörist saldırıların tamamen önlenmesinin mümkün olamayacağı farkındalığı ile bir terörist saldırı sonrası yapılabilecekler odaklanmıştır. Terörist bir saldırı durumunda, nasıl ki doğal afetlerin sonuçları ile baş etmede kullanılan karşılık verme sistemleri varsa, vatandaşlar üzerindeki terörist bir saldırının etkisini hafifletmek amacı ile benzer bir yaklaşımın kullanılabilmesi belirtilmiştir. Avrupa'da ve uluslararası alanda krizlere karşılık vermek için geliştirilen Sivil Koruma Mekanizması (*Civil Protection Mechanism*) gibi var alan yapıların etkin kullanımı öngörülmüştür (Council of the EU, 2005: 15).

Karşılık verme sütununda, dayanışma içerisinde birlikte hareket ve işbirliği temelinde bilgi paylaşımı yapılması, medya koordinasyonu ve ortak operasyonel destek sağlanması önemli görülmüş, askeri kaynaklar dahil bütün araçlardan istifade edilebileceği vurgulanmıştır. Terörist bir saldırıya acil bir karşılık vermede kendi topraklarında asıl rol üye devletlere düşmektedir. Ancak bir üye devletin kaynaklarından daha fazlasını gerektirebilecek ve Birliği tehdit eden bir risk oluşturacak durumlarda AB, kurumları ile dayanışma içerisinde karşılık verebilme yeteneğine sahiptir. Yeterlik değerlendirmesi için risk temelli bir yaklaşım geliştirilmesinin acil bir duruma cevap vermede üye devletlerin yeterliklerini artıracığı tespiti yapılmıştır. Saldırı durumlarında üye devletlerin destek için sunabileceği kaynak ve varlıklarını içeren bir AB veri tabanının oluşturulması böyle bir çalışmanın tamamlayıcısı olarak değerlendirilmiştir. Terörizm mağdurlarına ve ailelerine destek verilmesi ve tazminat ödenmesi ulusal ve Avrupa düzeyinde terörizme karşılık vermede ayrılmaz bir bütünü oluşturmaktadır. Ayrıca diğer ülkelerde bulunan AB vatandaşları ve AB sivil ve askeri varlıklarının korunması ve onlara destek sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır. Uluslararası örgütlerle ve özellikle BM ile yakından çalışmanın önemi üzerinde bu kısımda da durulmuştur. AB tarafından öncelikli üçüncü ülkelere sağlanacak teknik destek sayesinde terör saldırılarının sonuç idaresine katkıda bulunulacağı ifade edilmiştir (Council of the EU, 2005: 16; Bendiek, 2006: 14).

Özetle AB'nin terörizmle mücadele stratejisi yukarıda bahsedilen dört başlık altında toplanmıştır. Terörizmin ortaya çıkmasının olası nedenlerini ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalardan radikalizmin önüne geçmeye, sınır ve seyahat güvenliğinden kara ve demir yolu güvenliğine, teröristlerin takibi ve izlenmesine izin veren yasal düzenlemelerden terörist bir saldırı sonrası yapılacaklara ve uluslararası işbirliklerine kadar birçok madde bu çerçevede ele alınmıştır. AB'nin

terörizmle mücadeleye yaklaşımları, izleyeceği yol, başvuracağı yöntem ve kullanacağı araçlar bu strateji belgesinde ortaya konulmuştur.

8. STOCKHOLM PROGRAMI

Tampere ve Hague Programları'nın kazanımları temelinde inşa edilen Stockholm Programı adalet, özgürlük ve güvenlik alanlarında 2010-2014 döneminde AB önceliklerini ele almaktadır. Avrupa Konseyi tarafından 10-11 Aralık 2009'da kabul edilen Program bir yandan gelecekte ortaya çıkabilecek zorluklarla mücadeleyi hedeflemekte diğer yandan AB vatandaşlarının çıkar ve ihtiyaçları doğrultusunda eylemlerde bulunarak adalet, özgürlük ve güvenlik alanlarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır (ECLAN, 2023).

Özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarında yeni düzenlemeler getiren Lizbon Antlaşması'nın 2009'da yürürlüğe girmesi de dikkate alındığında Stockholm Programı polis ve gümrük işbirliği, kurtarma ekipleri, suç ve sivil işlerde işbirliği, sığınma politikası, göç ve vize konularında bir çerçeve oluşturmaktadır. Programın öncelik alanları; vatandaş haklarının gelişimi, vatandaşların günlük yaşamlarının iyileştirilmesi, onların korunması, küresel dünyada Avrupa'ya erişimin sağlanması, göç ve sığınma meselelerinde dayanışma ve ortaklık ile özgürlük, güvenlik ve adalet alanları olarak belirlenmiştir (European Council, 2010: 1-3).

Stockholm Programı'nda AB vatandaşlarının korunmasına ilişkin öne çıkan vurgu kapsamlı bir AB iç güvenlik stratejisinin tanımlanması üzerindedir. Bu stratejinin geliştirilmesi, denetlenmesi ve uygulanması İç Güvenlik Komitesi'nin (*Internal Security Committee*) başlıca görevleri arasında sayılmaktadır. Program özgün bir Avrupa yargı ve kolluk kuvvetleri kültürünün teşvik edilme gerekliliğine dikkat çekmekte ve bu noktada Sivil Koruma Topluluk Mekanizması (*Community Mechanism for Civil Protection*), Europol ve Eurojust, Avrupa Suç Önleme Ağı (*European Crime Prevention Network*), Avrupa Polis Okulu (*European Police College*), Ortak Durum Merkezi (*Joint Situation Centre*), Avrupa Suç Kayıtları Bilgi Merkezi (*European Criminal Records Information System*) gibi yapıların oynayacağı önemli rolün altını çizmektedir. Çocukların cinsel istismarı, siber suçlar, ekonomik suç ve yolsuzluk, uyuşturucu ve terörizm suçlarına karşı tedbirlerin alınmasına ayrıca vurgu yapılmıştır (Permanent Representation to the EU, 2023).

Programda terörizmle mücadelede hukukun üstünlüğüne, temel hak ve özgürlüklere saygı duyulmasının gerekliliğine işaret edilmiş, terörizmle mücadele stratejisinin önleme, takip, koruma ve karşılık verme sütunları yeniden vurgulanmış ve AB Terörizmle Mücadele Koordinatörü'nün³ rolünün

³ AB Terörle Mücadele Koordinatörü'nün (EU Counter-Terrorism Coordinator) görevlendirilmesi Madrid saldırılarını (2004) takip eden süreçte gerçekleşmiştir. Terörle Mücadele Koordinatör kadrosunun oluşturulması

önemine dikkat çekilmiştir. Terörizmle mücadele kapsamında gündeme alınan başlıca konular önleme mekanizmalarının geliştirilmesi, kırılgan nüfusun radikalleşme karşısında korunması ve ayrımcılıkla mücadele, üye devletler, AB kurumları ve sivil toplum arasında yakın işbirliğinin sağlanması, terörist propagandanın önüne geçilmesi, hava ve deniz güvenliği üzerinde çalışmaların geliştirilmesi, terör hedefi olabilecek ulaşım ve taşıma araçlarının, su ve enerji alt yapılarının güvenliğinin tesis edilmesi, terörizmin finansmanının ve para kaçakçılığının önlenmesi, terörizmle mücadelede uluslararası hukuk ve insan hakları hukuku ile uyum içerisinde olunması, Europol, SitCen ve Eurojust yapılarından tam olarak yararlanılması şeklinde belirlenmiştir (European Council, 2010: 24-25).

9. AVRUPA KÜRESEL STRATEJİSİ

2016 Haziran ayında AB, Brexit tartışmalarının tam ortasında Birlik içerisinde ve dünyadaki gelişmelerin etkisi ile daha güncel bir küresel strateji ortaya koyma gerekliliği duymuş ve yeni bir strateji açıklamıştır (Smith, 2017: 503). Birçok yorumcu bu yeni stratejinin geç kalmış olduğu konusunda hemfikirdir. Çünkü 2003 yılında kabul edilen AGS'nin üzerinden on yıldan daha fazla zaman geçmiştir ve bu süreçte hem Birlik içerisinde hem de dünyada köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Ayrıca AB'nin konuya ilgisi stratejik düşünme açısından yetersiz kalmakla eleştirilmiştir. AB'nin dış politika sisteminde güçlü bir birlikteliğinin bulunmaması AB'yi uluslararası arenada hareket etme kabiliyeti yönüyle tartışmalı hale getirirken diğer yandan kriz yönetimindeki etkisini de zayıflatmıştır (Pishchikova ve Piras, 2017:103).

Avrupa Küresel Stratejisi'nin (AKS) içeriğinin ne olduğu, dönemin AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini'nin stratejinin önsözünde yer verdiği ifadelerinden anlaşılmaktadır:

“... vatandaşlarımız ve dünya hiç olmadığı kadar güçlü bir Avrupa Birliği'ne ihtiyaç duymaktadır. Daha geniş bölgemiz daha istikrarsız ve daha güvensiz hale gelmiştir. Sınırlarımız içerisinde ve ötesindeki krizler doğrudan vatandaşlarımızın hayatlarını etkilemektedir. Zorlu zamanlarda güçlü bir Birlik, stratejik düşünür, bir vizyon paylaşır ve birlikte hareket eder. Bu İngiliz referandumundan sonra daha da doğrudur. Muhakkak Birliğimizin çalışma usulünü tekrar düşünmek zorundayız. Prensiplerimizin, çıkarlarımızın ve önceliklerimizin ne olduğunu biliyoruz. Belirsizlik için zaman bulunmamaktadır: Birliğimiz bir Stratejiye ihtiyaç duymaktadır. Paylaşılan bir vizyon ve ortak eyleme ihtiyacımız var.” (Mogherini, 2016: 3).

Strateji bir barış projesi olan AB'nin tehdit altında olduğuna vurgu yapmaktadır. Terörizm ve şiddet, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'yı zayıflattığı kadar Avrupa'yı da olumsuz yönde etkilemektedir.

ile AB'nin terörle mücadelede etkinliğinin artırılması arzulanmıştır. Koordinatörün görevi terörizmle mücadelede alınan tedbirleri denetlemektir (Gönül, 2021: 114).

Afrika'nın çeşitli bölgelerinde ekonomik büyüme nüfus büyüme hızını yakalayamamakta, Asya'da güvenlik tansiyonları yükselmekte ve iklim değişikliği daha fazla soruna neden olmaktadır. Bu karmaşık sistem içerisinde, AB kendi değerleri ekseninde hareket ederek dünyada oynadığı kolektif rol ile daha güçlü bir Birlik inşa etme hedefindedir (EU Global Strategy, 2016: 7).

AB iç ve dış güvenliği iç içe görmektedir. “AB Küresel Stratejisi evde başlar” mottosu bu anlayışı özetlemektedir. AB vatandaşlarına güvenlik, refah ve demokrasinin sunulması ve dünyada olumlu bir değişim meydana getirilmesi güçlü bir Birlik olmanın ağırlığı ile mümkün görülmüştür. İçinde bulunulan stratejik ortamda AB realist değerlendirmelerde bulunurken açık ilkelerinden taviz vermeden, vatandaşlarının güvenliği için tüm fırsat ve kapasiteleri kullanarak Birlik dışında dünyanın diğer bölgeleri ile birlikte işbirliği yaparak, hem kendisi hem de dünya için sorumluluk bilinci ile hareket ederek ortak çıkar ve ilkeleri için çalışmak istemektedir (EU Global Strategy, 2016: 13-18).

AKS dört ana başlık altında açıklanmıştır:

- Vatandaşların çıkarlarını desteklemek için küresel bir strateji,
- Dış eylemlere rehberlik eden ilkeler,
- Dış eylemlerin öncelikleri,
- Vizyonun eyleme (EU Global Strategy, 2016: 1).

Dış eylemlerin öncelikleri arasında sunulan Birliğin güvenliği ile ilgili kısım Stratejide önemli bir yere sahiptir. Terörizm, hibrid tehditler, iklim değişikliği, ekonomik istikrarsızlık ve enerji güvensizliği Birlik için tehlike arz eden konular arasında sayılmıştır. Güvenlik ve savunma, terörizmle mücadele, siber güvenlik, enerji güvenliği ve stratejik iletişim konuları Birliğin güvenlik öncelikleri arasında yer alan başlıklardır. Avrupa dış güvenliğini tehdit eden hususlarda ve ortak savunmada NATO'nun üye devletler için başlıca yapı olarak kaldığı ve ayrıca Avrupalıların güvenlikleri için daha fazla sorumluluk almaları gerektiği vurgulanmıştır (EU Global Strategy, 2016: 18-20).

AKS, terörizmle mücadelede AB ajansları ve üye devletler arasında daha fazla bilgi paylaşımını ve istihbarat işbirliğini önemsemektedir. Şiddet içeren aşırılık, terörist ağlar, yabancı terörist savaşçılar gibi konularda ortak teyakkuz ve medyada yasadışı içeriklerin denetim ve kaldırılması gerekli görülmüştür. Eğitim, iletişim, kültür, gençlik ve spor alanlarında çalışmaların derinleştirilmesi şiddet içeren aşırılıkla mücadelede öne çıkmaktadır. Sivil toplum, toplumsal aktörler, özel sektör ve terörizm mağdurları ile çalışmaların genişletilmesi ve dinler ve kültürler arası diyalog aracılığı ile radikalizmle mücadele hedeflenmektedir. Şiddet içeren aşırılığa karşı en güçlü panzehirin içeride ve dışarıda AB değerlerine uygun davranmak olduğunun altı çizilmiştir. Terörizmle mücadele konusunda dikkat çeken bir diğer husus AB ve diğer bölgeler arasında yapılması hedeflenen işbirlikleridir. AB Kuzey Afrika, Orta Doğu, Batı Balkanlar ve Türkiye ile insan haklarına uyumlu bir terörizm karşıtı işbirliği geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca dünya çapında diğer ortaklar ile çalışmak, iyi uygulamaları

paylaşmak, ortak programlar geliştirmek şiddet içeren aşırılık ve radikalizmle mücadelede üzerinde durulan diğer konuları oluşturmaktadır (EU Global Strategy, 2016: 21).

2003 yılında kabul edilen AGS ile kıyaslandığında, 2016 AKS'nin sadece bir güvenlik stratejisi olmadığı ve birçok politika alanını kapsadığı görülmektedir. Güvenlik konusu bu politika alanlarından biridir. "Küresel" sözcüğü bu bağlamda coğrafi bir terim olmaktan öte fonksiyonel bir anlam taşımaktadır. (Pishchikova ve Piras, 2017:105).

10. AB GÜVENLİK BİRLİĞİ STRATEJİSİ

24 Temmuz 2020 tarihinde, AB beş yılı kapsayan (2020-2025) yeni bir AB Güvenlik Birliği Stratejisi (ABGBS/ *EU Security Union Strategy*) kabul etmiştir. Strateji Avrupa'da yaşayan herkes için güvenliği tesis etmeyi amaçlamaktadır. Bu süreçte AB'nin üye devletlere destek sağlayabileceği alanlara odaklanılmıştır. Terörizmle ve organize suçlarla mücadele, hibrid tehditleri önleme ve tespit etme, kritik altyapıların direncini artırma, siber güvenliği geliştirme, araştırma ve inovasyonu teşvik etme gibi konuları içeren belge, ileriki beş yıllık dönemde geliştirilecek araçları ve tedbirleri ortaya koymuştur. Güvenlik hem fiziksel hem de siber ortamlar açısından ele alınmıştır (European Commission - Press Release, 2020).

Küreselleşme, hareket özgürlüğü ve dijital dönüşümlerin getirdiği kolaylık ve avantajların terörizm, organize suç, uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı ve Avrupa vatandaşlarına ve yaşam tarzına yönelik bütün doğrudan tehditler tarafından da suistimal edilebileceği saptamasına belgede yer verilmiştir. Kovid-19 salgınının güvenlik tehditleri ve ilgili politika anlayışını yeniden şekillendirdiği belirtilirken kritik ürünler, hizmetler, altyapı ve teknolojiler bakımından tedarik zincirlerinin *açık stratejik özerkliğinin*⁴ önemi vurgulanmıştır. Yeni strateji anlayışında dikkat çekilen bir diğer husus üye devletlerin kendi başlarına hareket ederek vatandaşlarının güvenliğini sağlayamayacağı gerçeğidir. Güvenliği sağlamada asıl sorumluluk üye devletlere düşerken son yıllarda gelişen anlayış bir üye ülkenin güvenliğinin aslında bütün AB'nin güvenliği olduğudur. Güvenlik politikaları Avrupa değerlerinden bağımsız görülmemektedir. Bu bağlamda hukukun üstünlüğüne saygı ve hukukun üstünlüğünün muhafazası, eşitlik, temel haklar, açıklık, hesap verebilirlik ve demokratik kontrol ile güvenlik politikalarına doğru güven temeli oluşturulmaktadır (EU Security Union Strategy, 2020: 1).

Yeni güvenlik stratejisinde üye devletler arasında bilgi ve istihbarat değişimi alanında kaydedeğer ilerleme sağlandığı vurgulanmakla birlikte önemli yasal, pratik ve destek sağlayan araçların da kullanımda olduğu ancak bu unsurların daha fazla güçlendirilmeye ve daha iyi uygulanmaya

⁴ *Açık stratejik özerklik*, AB'nin gerektiğinde kendi kapasitesini kullanarak hareket etmesini ancak mümkün olduğu durumlarda dünyanın diğer bölgeleri ile işbirliğini bırakmamasını ifade etmektedir (detaylı bilgi için bkz.: European Trade Institute (2023). *Europe's open strategic autonomy*. <https://www.etui.org/publications/europes-open-strategic-autonomy> Erişim Tarihi: 28/10/2023).

gereksinim duyduğu belirtilmiştir. Teröristlerin ve suçluların içerisinde hareket ettiği boşluğun kapatılması noktasında yine önemli ilerleme sağlandığı tespitine yer verilmiştir. Birlik içerisinde güvenliğin sağlanması AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve OGSP araçları ile sürdürülürken üçüncü ülkelerle ve AB komşuları ile küresel ve bölgesel düzeyde işbirliğinin ortak zorluklarla mücadelede önemi, etkili ve kapsamlı bir karşılık verebilme açısından merkezi görülmüştür. Yeni güvenlik stratejisi AP, AB Konseyi ve Komisyonunun önceki çalışmaları üzerine inşa edilmiştir. Irksal veya etnik orijini, dini, inancı, cinsiyeti, yaşı ya da cinsel eğiliminin ne olduğuna bakılmaksızın güvenlik konusu toplumun bütün kesimleri ve bütün kamu politikaları ile ilişkili görülmektedir (EU Security Union Strategy, 2020: 2).

ABGBS, gelecekte sağlam kalabilecek bir güvenlik ortamı temin etmek için yetenek ve kapasite inşasına ve AB içerisinde herkesi korumaya odaklanmaktadır. Yeni güvenlik yaklaşımında stratejik öncelikler ve karşılık verme eylemleri tanımlanmakta, dijital ve fiziksel riskler birlikte göz önünde bulundurulmakta, Güvenlik Birliği bir bütün ekosistem olarak görülmekte ve AB'nin buna katabileceği daha fazla değer hesaplanmaktadır (EU Security Union Strategy, 2020: 2).

AB yeni küresel tehdit ve zorluklara karşılık verme açısından kendisini iyi bir konumda tanımlamış ve tehdit analizlerinin birbirine bağlı dört stratejik önceliğe işaret ettiğini saptamıştır. Bu öncelik alanları şu şekildedir: Geleceğe dönük bir güvenlik ortamı, gelişmekte olan tehditlerle mücadele, Avrupalıları terörizm ve organize suçlardan koruma ve güçlü bir Avrupa güvenlik ekosistemi (Aydemir ve Güner, 2023: 197). Bir diğer ifade ile ABGBS kendi içerisinde alt dallara ayrılan dört ana sütun üzerine inşa edilmektedir (bkz. Şekil 1).

Şekil 1. ABGBS, AB düzeyinde Eylem İçin Dört Stratejik Öncelik

Kaynak: European Security Union, 2023.

ABGBS ile ilgili ilki 9 Aralık 2020 tarihli olmak üzere altı aylık sürelerle ilerleme raporları yayınlanmaktadır. Düzenli yayınlanan ilerleme raporları AB güvenliği açısından ortaya çıkan tehlikeleri analiz etmekte ve AB'nin bu zamana kadar yaptıklarına ve yakın gelecekte yapması gerekenlere genel bir bakış getirmektedir. Son üç rapor (4.,5. ve 6. raporlar) Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile başlayan süreçte Rusya'yı konu edinmesi açısından dikkat çekicidir (European Security Union, 2023).

Belirtmek gerekir ki yukarıda incelenen geniş stratejiler çatısı altında gerçekleştirilecek eylemler zaman içerisinde kabul edilen çeşitli eylem planları ile daha açık hale gelmiştir. Bu eylem planları; ateşli silahlar ve patlayıcılar (2015), terörün finansmanına karşı mücadeleyi güçlendirme (2016), seyahat dokümanı sahteciliğine Avrupa karşılığını güçlendirme (2016), halka açık alanların korunması (2017), kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer güvenlik risklerine karşı hazırlık (2017), deniz güvenliği (2018), ateşli silah kaçakçılığı (2020) ve kara para aklama ve terörün finansmanı (2020) şeklinde sıralanabilir (European Parliament, 2023: 4).

11. AB TERÖRİZMLE MÜCADELE AJANDASI

9 Kasım 2020 tarihinde AB Komisyonu tarafından kabul edilen AB Terörizmle Mücadele Ajandası (ABTMA/ *Counter-Terrorism Agenda for the EU*) Avrupa'da yinelenen terör saldırıları karşısında Birlik düzeyinde terörizmle ve ciddi suçlarla mücadele maksadıyla Güvenlik Birliği'nin güçlendirilmesine odaklanmaktadır. Ajanda, terörizm tehdidine karşı üye devletlere destek sağlamayı amaçlayan “öngörme, engelleme, koruma, karşılık verme” şeklinde dört ana sütun üzerine kurulmuştur (Bkz. Şekil 2).

Şekil 2. 2020 ABTMA dört ana sütunu

Kaynak: European Commission Newsroom, 2020.

2020 ABTMA, 2005 yılında kabul edilen Terörizmle Mücadele Stratejisi'nden sonra Birliğin terörizmle mücadele stratejisini tanımlayan ikinci resmi AB dokümanı olma niteliğine sahiptir. 2005 stratejisinden farklı olarak diğer sütunlarla ilişkili uluslararası işbirliğini güçlendirmekle ilgili beşinci bir ek sütundan söz etmek mümkündür (D'Amato ve Terlizzi, 2022: 544-545). Her bir sütunda belirlenen amaçlara ulaşılması için AB kilit eylemler belirlemiş ve bu eylemlerde üye ülkelere, AB Komisyonu'na, AB Parlamentosu'na ve Konseyi'ne düşen görevler sıralanmıştır.

Demokrasi, adalet, temel hak ve özgürlükler ve farklılıklara saygının Birliğin temelini oluşturduğu vurgulanan Ajandada terörist saldırıların yoğun bir biçimde devam ettiği ve terörizmin değişime uğradığı ve bu nedenle terörizmle mücadelenin de işbirliği çerçevesinde gelişim göstermesi gerektiği belirtilmiştir. Çoğulcu toplumun, ortak Avrupa değerlerinin ve Avrupa yaşam biçiminin korunması ve devamının sağlanması için terörizme karşı AB düzeyinde güçlü bir işbirliği önemli görülmüş, AB vatandaşlarının fiziksel mekanlarda olduğu kadar internet ortamında da güvende hissetmesinin önemine değinilmiştir. DAESH ve El-Kaide gibi cihadist yapılanmaların yanında sağ ve sol aşırıların da tehdit oluşturduğu, saldırıların doğasında son zamanlarda değişiklikler meydana geldiği, yeni ve gelişen teknolojilerin saldırılar için kullanıldığı (dronlar, yapay zeka, kimyasal, biyolojik, radyolojik, nükleer madde vb.), internet ve sosyal medyanın propaganda aracı yapıldığı ve bunların saldırıların bütüncül bir parçasına dönüştüğü 2020 Ajandasında yer alan konular arasındadır. Son yirmi yılda terörizmle mücadelede Birlik genelinde istikrarlı gelişme sağlanması ve kapsamlı bilgi paylaşım ağlarının, birlikte çalışılabilir AB veri tabanlarının, polis ve yargı işbirliğinin gelişmesi olumlu görülürken ortak çalışmaların katlanarak devam etmesi gerektiği de ayrıca vurgulanmıştır (Counter-Terrorism Agenda for the EU, 2020:1).

ABGBS içerisinde ilan edilen bu yeni Ajanda, terörizmle mücadeleye bütünleşik bir yaklaşım dahilinde, var olan ve yeni çalışma bölümlerini bir araya getirmektedir. Ajanda geçmiş yılların kazanımları üzerine inşa edilirken gelecek yıllar için AB eylemlerini ortaya koymaktadır. Özellikle araştırma ve yeni teknolojiler aracılığıyla, stratejik istihbarat ve hazırbulunuşluk ile erken tespit kapasitesinin geliştirilmesi, radikalleşme ve aşırı ideolojilerle mücadele, kritik altyapıların direncinin artırılması, kamusal alanlarda insanların korunması, dış sınırların güvenliğinin sağlanması, Schengen Bilgi Sistemi'nin kullanımındaki açıkların kapatılması ve diğer AB bilgi paylaşım araçlarının modernize edilmesi, kolluk kuvvetleri ve yargı işbirliğinin güçlendirilmesi genel itibari ile yeni Ajandanın gündemlerini oluşturmaktadır (European Parliament, 2023: 4). Ayrıca terörizm ile mücadele alanında çalışmaları takip ve koordine etmesi için AB Komisyonu kendi Terörizmle Mücadele Koordinatörü'nü atayacağını Ajandada belirtmiş ve koordinatörün çalışmalarını üye devletler ve AB kurumları ile işbirliği ve koordinasyon içerisinde yapmasını öngörmüştür (Counter-Terrorism Agenda for the EU, 2020: 24).

AB'nin daha önce yayınlamış olduğu güvenlik belgelerinde yer verdiği uluslararası işbirliği, 2020 Ajandasında bütün sütunları kapsamaktadır. Batı Balkanlar, Kuzey Afrika ve Ortadoğu, Sahel bölgesi, Afrika Boynuzu, terörist faaliyetlerin arttığı diğer Afrika ülkeleri ve Asya bölgeleri uluslararası işbirliği alanında odak bölgeleri oluşturmaktadır. Belgede ayrıca NATO, İnterpol, Mali Eylem Görev Gücü (*Financial Action Task Force – FATF*) gibi uluslararası kuruluşlarla ve ABD, Kanada ve Yeni Zelanda gibi kilit stratejik ortaklarla müşterek çalışmaların artırılmasının üzerinde durulmuştur (Counter-Terrorism Agenda for the EU, 2020: 22-24).

12. SONUÇ

Avrupa bütünleşmesi, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa kıtasında barışın tesis edilmesinde büyük bir rol oynamış olsa da kıtada güvenliğin her alanda yüzde yüz sağlandığından bahsetmek henüz olanaksız görünmektedir. 21. yüzyılın karmaşık teknolojik araçlarından azami ölçüde istifade eden, zaman ve mekan gözetmeden aniden ortaya çıkan ve kitlesel ölümlere yol açan terörizm AB'nin günümüzde mücadele etmek zorunda olduğu en önde gelen güvenlik problemlerinden bir tanesidir. AB terörizmi güvenliğin yanında demokratik toplum değerlerine ve Avrupa vatandaşlarının hak ve özgürlüklerine karşı bir tehdit olarak algılamaktadır.

AB'nin terörizmle mücadelesi çok boyutlu olup geniş bir yelpazede ele alınmaktadır. Terörizmin kendini güncellemesi ve gelişmesi, AB'nin de kaçınılmaz olarak terörizmle ilgili yeni hukuksal düzenlemelere gitmesini, yeni kararlar almasını, çeşitli belgeler ortaya koymasını ve farklı mücadele strateji ve pratikleri denemesini zorunlu kılmaktadır. Bunlar arasında AB'nin terörizmle mücadelede temel dayanaklarından olan AB Terörizmle Mücadele Strateji Belgesi, AB sınırlarında insanların, düşüncenin, teknolojinin ve kaynakların özgürce hareket halinde olduğunu ve AB'nin birbirine bağlılığı artırdığını vurgulamıştır. Dayanışma ruhu içerisinde güçlü ve ortak bir Avrupa eyleminin terörizmle mücadelede vazgeçilemez olduğunun altı çizilmiştir (Council of the EU, 2005: 6).

AB, terörizmle mücadele stratejisini *önleme, koruma, izleme ve karşılık verme* şeklinde dört sütun üzerinde inşa etmiştir. Ana sütunlarda belirtilen amaçlara ulaşmak için kilit eylemler ortaya koyarak terörizmle mücadeleyi çok boyutlu alana yaymakta ve üye devletlere ve AB kurumlarına sorumluluklar yüklemektedir. AB, bu sütunlara ek olarak diğer ülkelerle ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğine de ayrıca önem vermektedir. AB, kendi güvenliği için küresel ölçekte bir mücadele stratejisini gerekli görürken özellikle komşu ülkelerde yaşanan gelişmeleri kendi güvenliği açısından önemsemektedir. Birlik, Batı Balkanlar'dan Sahel Bölgesi'ne, Orta Doğu'dan Asya'ya, Afrika Boynuzu'ndan Kuzey Amerika'ya kadar birçok bölge ve ülke ile bu bağlamda işbirliği yapmaktadır. Terörizmle mücadele ajandası, stratejik öneme sahip ülkelerle yüksek düzeyde politik diyaloglardan çeşitli işbirliği anlaşmalarına, özel destekten kapasite inşa projelerine kadar pek çok konuyu ihtiva etmektedir (Delegation of the EU to Türkiye, 2022).

Şiddetten beslenen terör örgütleri, devletleri de bu şiddet sarmalına dahil etmeye çalışmakta, devletlerin terörle mücadelesinde demokrasi ve insan hakları gibi temel değerleri ihlal etmesini ummakta ve bu sayede hedef aldıkları devletin meşruiyetini tartışılır hale getirmek istemektedirler. Devletlerin terörle mücadelede hukuk ihlallerinde bulunması, anti-demokratik uygulamalara yönelmesi veya evrensel değerlerden sapması aslında terörizmin istismar alanını genişleterek güç kazanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle devletlerin terörle mücadelesini hukuk devletinin ilkeleri ekseninde sürdürmesi önem arz etmektedir (Tangör ve Sayın, 2012: 87). Bu açıdan AB, terörizmle mücadele sürecinde her eyleminde uluslararası hukuka, insan hakları hukukuna ve temel hak ve özgürlüklere saygı çerçevesinde hareket etme vurgusu yapmaktadır. AB, terörizmle mücadele stratejisini küresel ölçekte ele almakta ve mücadelesini insan haklarına saygı çerçevesinde yürüterek AB vatandaşlarına özgürlük, güvenlik ve adalet içerisinde yaşayabilecekleri daha güvenli bir Avrupa vaat etmektedir (Council of the EU, 2005). Uygulamada zaman zaman ciddi sıkıntılar olsa da AB, terörizmle mücadelede insanı korumayı ve yaşatmayı amaçlayan temel değerlerinden taviz vermekten özellikle kaçınmaktadır.

AB, terörizmle mücadelede öncelikli olarak üye devletleri sorumlu tutmasına karşın bu süreçte başarılı bir netice alabilmeyi AB çatısı altında üye devletler arası yakın işbirliği ve koordinasyonda görmektedir. Kurucu Antlaşmalarda ve çeşitli belgelerde terörizmle mücadeleye ilişkin maddelere yer verilerek süreç daha güçlü hukuki bir zemine dayandırılmış ve bu alanda kurumsallaşma ve siyasi birliktelik güçlendirilmiştir. Uluslararası kuruluşlar, üçüncü ülkeler, bölgesel organizasyonlar ve ABD gibi kilit stratejik partnerler terörizmle mücadelede AB'nin işbirliği ortakları olup AB bu ortaklarla müşterek çalışmalara büyük önem atfetmektedir.

AB güvenlik tehditlerini fiziksel olduğu kadar siber ortamlar açısından da ele almakta, geleneksel saldırı araçlarına ek olarak dronlar, yapay zeka, sosyal medya, nükleer ve radyolojik maddeler gibi saldırıların doğasını değiştiren araçlara da dikkat çekmektedir. Terörizmle mücadele sürecinde sınır, gümrük, polis, yargı yetkilileri arasında işbirliği ve gelişmiş teknolojik bilgi ve istihbarat paylaşım sistemleri etkili araçlar olarak göze çarpmaktadır. Özellikle son dönemde Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Avrupa'nın güvenliği üzerinde kalıcı bir etki bırakma riski, şiddet yanlısı aşırı sağ ve sol örgütler ile cihadist grupların oluşturduğu güvenlik tehditleri AB'de güvenlik açısından öne çıkan tartışma başlıkları arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- AB Genel Sekreterliği (2011). *Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma*. <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf> Erişim Tarihi: 27/04/2023.
- Akçay, E. Y., Argun, Ç., ve Akman, E. (2011). AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(4), 117-131.
- Altun, A. (2016). AB'nin Kurumsal ve Yasal/Hukuki Açısından Terörle Mücadele Politikaları. *International Journal of Academic Value Studies*, 2 (6) : 107-116.

- Aydemir, E. ve A. Güner, O. (2023). *Crisis management policies concerning the Russo-Ukrainian War in the European Union's Security and defence approach: Soft power and EUAM*. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(2), 189-205. doi: 10.54733/smar.1223897
- Battır, O. (2021). İç Ve Dış Sınır Güvenliği İkileminde Avrupa Birliği Ortak Göç Politikaları. *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 7(47):2563-2571.
- Bayram, M. H. (2018). *Avrupa Birliği Hukuku Dersleri*, 3. Baskı, Seçkin.
- Bendiek, A. (2006). EU Strategy on Counter Terrorism: Steps Towards a Coherent Network Policy. *SWP Research Papers*, 12, 5-32.
- Büyükbaş, H. (2006). Avrupa Güvenlik Strateji Belgesi ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61(1), 37-66.
- Christensen, M. K. (2022). Why lawyers internationalize and police transnationalize: disjointed criminal justice at the border of the state. *Crime, Law and Social Change*, (77), 27–46.
- Council of the EU (2003). *A Secure Europe in a Better World - European Security Strategy*, Brussels. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf> Erişim Tarihi: 12/04/2023.
- Council of The EU (2005). *The European Union Counter-Terrorism Strategy*, 14469/4/05 REV 4, 30 November. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2014469%202005%20REV%204/EN/pdf> Erişim Tarihi: 22/03/2023.
- Council of the EU (2008). *Report on the Implementation of the European Security Strategy - Providing Security in a Changing World*. S407/08, Brussels, 11 December 2008. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/104630.pdf Erişim Tarihi: 12/04/2023.
- Counter-Terrorism Agenda for the EU (2020). *A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0795> Erişim Tarihi: 20/04/2023.
- Çora, A. N. (2008). *Uluslararası Terörizm ve Failleri*. Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- D'Amato, S., ve Terlizzi, A. (2022). Strategic European counterterrorism? An empirical analysis. *European Security*. 31(4), 540-557. <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2029847>
- De Vries, G. (2008). The Nexus Between EU Crisis Management and Counter-Terrorism. (Ed. S. Blockmans). *The European Union and Crisis Management: Policy and Legal Aspects*. The Hague: T.M.C. Asser Press.
- Delegation of the EU to Türkiye (2022). *Fighting Terrorism*. https://www.eeas.europa.eu/delegations/t%C3%BCrkiye/fighting-terrorism_en Erişim Tarihi: 20/03/2023
- ECLAN (2023). *The Stockholm programme: an open and secure Europe serving the citizen*. <https://eclan.eu/en/eu-legislatory/the-stockholm-programme-an-open-and-secure-europe-serving-the-citizen> Erişim Tarihi: 18/04/2023.
- EU Global Strategy (2016). *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe*. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf Erişim Tarihi: 01/04/2023.
- EU Security Union Strategy (2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0605> Erişim Tarihi: 11/04/2023.
- Eurojust (2023a). *History*. <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/history>. Erişim Tarihi: 09/04/2023.
- Eurojust (2023b). *Eurojust Legal framework*. <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/organisation/eurojust-legal-framework> Erişim Tarihi: 25/10/2023.

- European Commission - Press release (2020). *EU Security Union Strategy: connecting the dots in a new security ecosystem*. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_1379 Erişim Tarihi: 28/10/2023.
- European Commission Migration and Home Affairs (2023). *Schengen Information System*. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/schengen-information-system_en Erişim Tarihi: 08/04/2023.
- European Commission Newsroom (2020). *Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond*. <https://ec.europa.eu/newsroom/pps/items/696784/en> Erişim Tarihi: 28/10/2023.
- European Council (2001). *Conclusions and Plan of Action of The Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001*. <https://www.consilium.europa.eu/media/20972/140en.pdf> Erişim Tarihi: 12/04/2023.
- European Council (2010). *The Stockholm Programme — An Open And Secure Europe Serving And Protecting Citizens (2010/C 115/01)*. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:en:PDF> Erişim Tarihi: 18/04/2023.
- European Parliament (2023). *Understanding EU counter-terrorism policy*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739395/EPRS_BRI\(2023\)739395_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739395/EPRS_BRI(2023)739395_EN.pdf) Erişim Tarihi: 03/05/2023.
- European Security Union (2023). https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/european-security-union_en#:~:text=The%20EU%20Security%20Union%20Strategy,-The%20European%20Commission&text=The%20strategy%20covers%20the%20period,our%20European%20values%20and%20principles. Erişim Tarihi: 11/04/2023.
- European Trade Institute (2023). *Europe's open strategic autonomy*. <https://www.etui.org/publications/europes-open-strategic-autonomy> Erişim Tarihi: 28/10/2023.
- European Union (2023). *European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust)*. https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/eurojust_en#:~:text=The%20European%20Union%20Agency%20for,cross%2Dborder%20crime%20and%20terrorism. Erişim Tarihi: 27/10/2023.
- Europol (2018). *Europol Strategy 2020+*. https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/europol_strategy_2020.pdf Erişim Tarihi: 09/04/2023.
- Europol (2023). *About Europol*. <https://www.europol.europa.eu/about-europol#:~:text=Europol%20is%20a%20high%2Dsecurity,States%20on%20a%20daily%20basis>. Erişim Tarihi: 27/10/2023.
- Gönül, C. O. (2021). *Uluslararası İlişkilerde Bir Şiddet Tezahürü Olarak Uluslararası Terörizm ve İşid Örneği*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (2023). *Tarihçe*. https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=3&id=28 Erişim Tarihi: 31/03/2023.
- Kanat, S., (2014). Terörizmin Dünü Bugünü Yarını: Siyasal Gerçekçi Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3), 195-210.
- Kanat, S., Kodoman, T. ve İren, A. A. (2016). İnsani Güvenlik ve Terörizmle Mücadele. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 567-588.
- Karahan, B. G. (2015). Modern olimpiyat oyunlarında siyaset ve boykotlar. *Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi*, 1(2), 114-119.

- Karayiğit, M. T. (2008). The Area of Freedom, Security and Justice After the Lisbon Treaty. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 16(1-2), 133-151.
- Kaunert, C. (2010). The external dimension of EU counter-terrorism relations: competences, interests, and institutions. *Terrorism and Political Violence*, 22(1), 41-61.
- Kaunert, C. ve Leonard, S. (2019). The collective securitisation of terrorism in the European Union. *West European Politics*, 42(2), 261-277.
- Kaunert, C., MacKenzie, A., ve Leonard, S. (2022). *The European Union as a Global Counter-Terrorism Actor*. Edward Elgar.
- Kaya, S. (2005). Interpol, Europol ve Uluslararası Terörizm. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 1(2), 31-49.
- König, F. ve Trauner F. (2021). From Trevi to Europol: Germany's Role in the Integration of EU Police Cooperation. *Journal of European Integration*, 43(2), 175-190. doi:10.1080/07036337.2021.1877694.
- Maasticht Antlaşması (1992). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT> Erişim Tarihi: 01/04/2023
- Mogherini, F. (2016). *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy*. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf Erişim Tarihi: 17/04/2023.
- Monar, J. (2008). The European Union as a collective actor in the fight against Post-9/11 terrorism: progress and problems of a primarily cooperative approach. (Ed. M. Gani and P. Mathew). *Fresh perspectives on the war on terror*. ANU E Press.
- Öztürk, Y. (2019). Avrupa Birliği'nin Uluslararası Terörizmle Mücadele Stratejileri. *Academic Knowledge*, 2(2), 188-199. doi.org/10.5281/zenodo.3596378.
- Pavy, E. (2023). *The Treaty of Lisbon*. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon> Erişim Tarihi: 26/10/2023.
- Permanent Representation to the EU (2023). *The Stockholm Programme (2010-2014)*. <https://www.mfa.gr/brussels/en/permanent-representation-eu/greece-in-the-eu/area-of-justice-freedom-and-security.html?page=2> Erişim Tarihi: 18/04/2023.
- Pishchikova, K. ve Piras, E. (2017). The European Union Global Strategy: What Kind of Foreign Policy Identity?. *International Spectator*, 52(3), 103-120. doi:10.1080/03932729.2017.1339479
- Saraçlı, M. (2007). Uluslararası Hukukta Terörizm. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1-2), 1049-1078.
- Semerciöglu, H. (2016). Uluslararası Terörizmde Küresel İşbirliği: Bir Ütopya. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(2), 97-114.
- Smith, K. E. (2017). A European Union global strategy for a changing world. *International Politics*, 54(4), 503-518.
- Soyaltın, D. (2015). Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketlerinin Tarihi. *Avrupa ve Avrupa Birliği Teori Güncel ve Dış Gelişmeler*. (ed. Cengiz Dinç). Savaş Yayınevi.
- Şen, O. (2017). *21. Yüzyılın Başlangıcında Terörizmle Stratejik Mücadele*. Alfa Yayın.
- Tangör, B. ve Sayın, S. (2012). Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı Mı?. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 11(1), 85-118.
- Tuçek, F. ve Warnes, R. (2017). The European Union against Terrorism: Challenges and Future Opportunities. (Ed. S. N. Romaniuk, F. Grice, D. Irrera, ve S. Webb), *The Palgrave Handbook of Global Counterterrorism Policy*, 315-336, Palgrave Macmillan.

- Yılmaz, Y. (2017). Avrupa Birliği Ceza Hukukunda Organize Suçlulukla Mücadele. *TAAD*, 8(31): 721-768.
- Yiğittepe, L. (2017). Avrupa Birliği'nin Güvenlik Politikaları. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(7), 12-27. <http://dx.doi.org/10.20860/ijoses.287780>
- Zenginoğlu, S. (2016). Uluslararası Terörizm ve Avrupa Birliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25), 157-178.